

ERIK HELMER PEDERSEN: *Drømmen om Amerika*. Kbh., Politikens Forlag, 1985. 320 s. Ill. 298 kr.

ANNE LISBETH OLSEN og PETER STILLING (udg.): *Et Nyt liv: Den danske udvandring til Nordamerika i billeder og breve*. Kbh., Strandbergs Forlag, 1985. 188 s. Ill. 180 kr.

Eftersom utvandringens historia är ett ämne som har ett så starkt intresse bland allmänheten, har samtidigt med de vetenskapliga undersökningarna flera mera populärt hållna och sammanfattande översikter publicerats. När det gäller den svenska utvandringen finns Ulf Beijbom's två böcker *Drømmen om Amerika* (1971) och *Amerika, Amerika!* (1977), och för den norska Odd Lovoll's *Det løfterike landet* (1983), anm. i HT bd. 85, 1985, s. 182. Erik Helmer Pedersen's *Drømmen om Amerika* är ett danskt bidrag i denna serie av nordiska böcker om utvandringen, och är, som författaren säger, »en art status« över forskningsläget.

Boken är uppdelad i 19 kapitel där man både kronologiskt och geografiskt följer utvandrarerna och deras barn över Atlanten och framåt i tiden (från »Den tidlige udvandring fra Danmark« till »Det etnokulturelle perspektiv«) där de två inledande kapitlen om »landet de forlod« och »landet de tog i besiddelse« ger en fin bakgrund för den vidare diskussionen av den danska invandringen. De första två tredjedelarna av boken behandlar själva utvandringens förlopp med en diskussion om orsaker och rekryteringsmönster i Danmark, samt en ingående behandling av de danska bosättningsmönstren i Amerika, medan den sista tredjedelen diskuterar de danska invandrarernas kulturella och religiösa liv i USA.

En av bokens främsta förtjänster är att Pedersen konsekvent tillämpar ett komparativt perspektiv. Det betyder att jämförelser ofta görs med övriga invandrargrupper i USA (oftast de övriga nordiska), men också att de danska sydamerikanska och kanadensiska utvandringarna uppmärksammas. Detta lyfter boken bortom det snävare perspektiv som koncentrerar sig på endast en grupps erfarenheter i ett land, och som alltför ofta karakteriserar emigrationsforskning.

I de inledande avsnitten diskuterar Pedersen själva utvandringens förlopp från Danmark med tonvikten lagd på utvandringens geografiska och sociala sammansättning. Därefter behandlar Pedersen den etniska gruppens inre utveckling i USA. Det första elementet för bevarandet av en dansk etnisk identitet var som för de flesta andra grupper framväxten av olika religiösa organisationer. Pedersen diskuterar här grundligt den dansk-amerikanska kyrkohistorien, inklusive den grundtvigianska splittringen vilket lade grunden till uppdelningen av dansk-amerikanerna av idag i »the happy Danes« och »the sad Danes«. Andra organisationsformer och kulturinstitutioner som var av stor vikt för danskhetens bevarande var de dansk-amerikanska skolorna (med de unika dansk-amerikanska folkhögskolorna), den dansk-amerikanska pressen (där Pedersen räknar med c. 200 dansk-språkiga titlar publicerade i USA mellan 1847 och 1945) samt den dansk-amerikanska litteraturen. Angående den dansk-amerikanska litteraturen observerar Pedersen att den är mycket lite uppmärksam i den danska forskningen och att även om man slog i Politikens »Dansk Litteratur Historie«, finner man »ikke ét ord om dansk-amerikansk litteratur« något som tyvärr också gäller den svensk-amerikanska litteraturens ställning i svensk forskning. Pedersen gör här en insats genom att göra en kort exposé över den dansk-amerikanska litteraturen och dess främsta namn tillgängliga på danska.

I ett par slutkapitel behandlar Pedersen assimilering- och identitetsfrågor, där

han redogör för de senaste decenniernas diskussioner i amerikansk forskning om assimilering- och pluralismbegreppen. Han visar även hur danskarna sökte legitimera sin ställning i USA under 1890-talet då kraven på invandringsrestriktioner hördes allt högre. Där svenskarna hade sin Johan Enander och norrmännen sin Rasmus Andersen, hade danskarna sin egen apologet i P. S. Vigrig Dana College i Blair, Nebraska, som i sin två volyms »Danske i Amerika« framhöll i de framstående danskar som spelat en avgörande roll i amerikansk historia och amerikanskt samhällsliv. Pedersens slutsats, som man är benägen att instämma i, är dock att danskarna i Amerika assimilerades snabbt och »i stort set blevet 100% amerikanere«. Erik Helmer Pedersen har skrivit en tilltalande bok om den danska utvandringen. Den är lättillgänglig, även för en lekman, och de rikliga och väl valda illustrationerna bidrar ytterligare till bokens kvalitet. Man kan dock önska att Pedersen hade ägnat ytterligare uppmärksamhet åt den dansk-amerikanska etniciteten och åt förhållandena bland de danska invandrarna och deras barn och barnbarn i USA, eftersom det är situationen på den sidan av Atlanten som den mest spännande immigrationsforskningen för närvarande behandlar. Men, eftersom boken är en »art status«, betyder det ju att mycket spännande forskning återstår att göra.

Ett utmärkt komplement till *Drømmen om Amerika* är en samling av danska utvandrarbrev, redigerad av Anne Lisbeth Olsen och Niels Peter Stilling, kallad *Et Nyt Liv: Den danske udvandring til Nordamerika i billeder og brev*. Denna bok faller in i en tradition av publicerade förstahandsredogörelser av immigrantlivet i USA. Den kanske mest kända är *The Polish Peasant in Europe and America* av sociologerna William Thomas och Florian Znaniecki från 1918–1920, som också är en av pionjärstudierna av en etnisk grupp i USA. Bland de nordiska grupperna publicerade den norsk-amerikanske historikern Theodore Blegen en samling norska brev i *Land of Their Choice: The Immigrants Write Home* redan 1955, medan svenska brev finns samlade i H. Arnold Bartons *Letters From The Promised Land* 1975 (i svensk översättning som *Brev från löftets land* 1979).

Boken är tematiskt upplagd och låter läsaren följa emigranten över Atlanten till det nya landet, och hans eller hennes möte med det nya samhället. Sålunda börjar samlingen med »Opbrudet«, fortsätter med »Rejsen til Amerika«, behandlar »Mødet med det ny land«, »Landbruget«, och »Byliv« för att avsluta med »Familjen og dagligdagen«, »Religion og foreningsliv«, »Synet på Amerika« och slutligen »Den næste generation«. Denna uppdelning är mycket tilltalande och gör det möjligt för läsaren att få samma ämne belyst från flera källor samtidigt. Genom att ha ett stort antal utsagor presenterade på detta sätt kommer man också delvis ifrån problemet med att generalisera invandrarnas erfarenheter från enbart ett enstaka brev. Samtidigt med avsnitten från de olika breven, ger författarna också kortare introduktioner till de olika kapiteln, vilka ger en fyllig bakgrund. Ett rikt illustrationsmaterial ledsagar också texten. Styrkan med en brevsamling av detta slag är att den förmår gå bortom statistik och tabeller och ge en inblick i invandrarnas vardagsverklighet. Här kan man följa invandraren i lycka såväl som i motgång. Man får också för varje förnyad genomläsning av amerikabrev, må de vara danska, svenska eller italienska, illustrerat den avgörande roll de spelade i rekryteringen av ytterligare emigranter, samt en känsla av stark respekt och beundran för de män och kvinnor som för hundra år sedan bröt upp och sökte sig ett nytt liv på andra sidan Atlanten.

Dag Blanck